

KERKÜK AĞZINA GÖRE ARZU İLE KAMBER MASALI

SADETTİN BULUÇ

Türk halk edebiyatında oldukça yaygın bir konu olan Arzu ile Kamber masalı, içli, acıklı bir sevginin hikâyesidir. Bilindiği üzere, bu konu daha çok Azerî alanında işlenmiş ve bu arada Azerî dil ve edebiyatının etkisi altında kalan doğu Anadolu'da da yayılmıştır. Nitekim hikâyenin buralardaki değişik biçimi ile taşbasma ve matbaa baskıları da vardır.

Arzu ile Kamber masalını Kerkük varyantı ile ilk kez yayımlayan Avukat Atâ Terzibaşı'dır. Ondan öğrendiğimize göre, Irak Türkleri arasında çok sevilen bu hikâye, bölgelere göre birtakım ayrılıklar gösterir. Biz burada her şeyden önce sağlam bir ağız metni vermek istediğimizden, Arzu ile Kamber masalının folklorla ilgili yanları üzerinde durmıyacağız.

A. Terzibaşı bu hikâyeyi Kadriye adında, yaşlı bir Kerküklü bayanın ağzından derlemiştir. Öğrendiğimize göre, Kerkük ağzını bozmadan konuşan, masal anlatışı ile de ün yapmış olan bu bayan, Kerkük'ün yerlisi olup dışarı-lara pek gitmemiştir. Bu bakımdan verilen Arzu-Kamber metni ile Kerkük ağzının güzel bir örneği saptanmış sayılabilir. A. Terzibaşı bu metni ilk olarak 1964'de Bağdat'ta, ikinci kez 1967'de Tahran'da eski harflerle yayımlamıştır.¹ Aynı metin daha sonra 1971'de Bakü Diyalektoloji Araştırmaları Enstitüsünde Dr. Gazanfer Paşayev tarafından Rus harfleriyle bastırılmış bulunmaktadır.² Gerek A. Terzibaşı'nın eski harflerle bastırıldığı metin, gerekse onun bir çevriyazısından oluşup, Dr. G. Paşayev'in Kiril alfabesiyle bastırıldığı eser, diyalektoloji araştırmalarına pek elverişli sayılamaz. Bundan dolayı A. Terzibaşı, yerli ağız özelliklerini az çok belirtmek amacı ile, bu masalı bizim yeni harflerimize çevirerek 1971'de İstanbul'da bastırmıştır.³ Kerkük ağzının ancak birkaç ses özelliğini gösteren bu metin de ağız incelemeleri için yeterli değildir. Bundan dolayı A. Terzibaşı'nın yeni harflerle bastırıldığı Arzu-Kamber

¹ *Arzu Kamber Masalı* (derleyen: Avukat Atâ Terzibaşı) Bağdat, 1964.

² *Arzu Gember, Kerkük Halk Dastanı* (yayımlayan: Gezenfer Paşayev) Baku, 1971.

³ *Arzu-Kamber Masalı, Kerkük varyantı* (yayımlayan: Atâ Terzibaşı) İstanbul, 1971.

masalını işleyerek, diyalektoloji araştırmalarına elverişli bir duruma sokmak gereğini duyduk. Bunun için onun tarafından son olarak yayımlanmış olan metni, Kerküklü öğrencilerden Nilüfer Rejioğlu ile Suphi Saatçi'ye okutarak, uzun ve kısa ünlüler yanında diğer ses özelliklerini de saptadık. Daha sonra A. Terzibaşı'nın, adı geçen Bayan Kadriye'nin ağzından aldığı Arzu-Kamber masalının bantını, yine Kerküklü öğrencilerden Hüseyin Şahbaz eliyle sağlayıp dinledik⁴. Ancak yaptığımız karşılaştırmalar sonunda, banttaki konuşma ile A. Terzibaşı'nın metni arasında birçok ayrıklar bulunduğu görüldü. Bu ayrıklar yerine göre, bir yandan metinde, bir yandan da makamla okunan manilerin sıra ve sayısında göze çarpmaktadır. Biz bu durumda A. Terzibaşı'nın metnine dayanmakla birlikte, banta göre, ses bilgisi yönünden bir takım düzeltmeler yaptık.

İleride bunu izleyecek olan yazımızda, Kerkük ağzına göre verilmiş olan ve genellikle Azerî niteliğini taşıyan bu masalın dil özellikleri üzerinde duracağız. Şimdilik ağız metninin kolayca anlaşılması için sözlükte çekimli şekillere de yer verilmiştir.

Aşağıda metnini sunduğumuz Arzu ile Kamber masalının konusu kısaca şöyledir: Hikâyenin iki kahramanı olan Arzu ile Kamber, kardeş çocuklarıdır. Bunlar daha dünyaya gelmeden, babalarının anlaşması üzerine, birbirine beşik kertme adaklı olurlar. Kamber, daha çocuk yaşta annesini, babasını kaybeder; amcası onu yanına alıp kızı Arzu ile birlikte yetiştirmek ister. Okuyup yazma öğrenmeleri için her ikisini medreseye verir. Ancak oğlan ile kız birbirine gerçek bir sevgi ile bağlandıklarından kendilerini okumaya veremezler. Bunun üzerine, amca onları medreseden alıp evine getirir. Kız, annesi ile birlikte ev işlerine bakar; Kamber ise kuzu çobanı olur. Arzu birgün su getirmek üzere pınara gider, Kamber'in kuzularıyla dağdan indiğini görünce heyecana kapılır ve su tulumunu sırtladığı gibi evine döner; bu arada telâşla nişan bileziğini pınarın başında unutur. Eve gelince annesi durumdan şüphelenip kızar. Arzu annesini yatıştırdıktan sonra, bileziğini aramak üzere pınara gider, orada kepenekli çoban kılığı ile kuzularını otlatan Kamber'le karşılaşır. Bileziği Kamber bulmuştur. Arzu'yu karşısında görünce ona sevgi ile sarılıp bileziği koluna takar. Arzu eve dönünce, kendisini Kamber'e vermek istemeyen annesinden ağır sözler işitir. Anne bu iki sevgiliyi birbirinden ayırabilmek için türlü çarelere başvurur. Önce emceğinden sağdığı sütle deleme denilen bir süt kesmiği yapıp Kamber'e yedirmek ve böylece onları bacı-kardeş yaparak bir-

⁴ Adı geçen masal metninin tesbitinde bize yardımcı olan Kerküklü öğrencilere teşekkür ederim.

birinden ayırmak ister. Fakat Arzu'nun uyarması ile Kamber delemeyi yemez. Kadın bundan sonra bir kuzu kızartıp Kamber'in payına zehir katar. Kamber yemeğe elini uzatırken Arzu yine onu uyandır.

Günün birinde, kırk oğlu olan bir İranlı (Tat) Arzu'yu oğluna istemeye gelir. Kızın babası razı olur. Bunun üzerine Kamber bu evlenmeyi önlemek için İran şahından yardım istemeye gider. Şah, Kamber'in gerçek bir âşık olduğunu anlayınca, istediği askeri, silahı verip gönderir. Bu sırada Arzu'nun annesi başka bir düzen kurmaktadır: Bir kocakarı bulup ona ağırlığınca pamuk verir; karşılığında, Kamber'in getirmekte olduğu askeri geri çevirmek için birşeyler yapmasını ister. Kocakarı da bir kazan helva, bir tandır ekmek hazırlatıp gider, bir türbenin başında oturur, Kamber'in yolunu gözlemeye başlar. Bir kaç gün sonra asker-leşkerle birlikte Kamber çıkagelir; türbenin yanından geçerken bir mezarın başında kocakarının ağlayıp dövündüğünü görür; acıyıp ona yaklaşır ve sonunda kadının ağzından, Arzu'nun öldüğünü ve helva ile ekmeğin de onun için dağıtıldığını öğrenince askeri geri çevirip, kanlı yaşlar dökerek mezarın başına oturur. Yanından gelip geçenler onu avutarak oradan uzaklaştırırlar. Kamber amcasının evine gelir; bir de ne görsün: Arzu, eteği belinde, kuyudan su çekmekte!.. Kamber şaşkın bir halde içeri girer, bir şey yiyip içmeden düşer kalır. Bu arada Arzu'nun, Tat oğlu ile evlenme hazırlıklarına başlanmıştır. Düğün günü Kamber ağlar, kız ağlar. Gelini bezemeye gelirler. Kamber boynu bükük, kapıya dayanıp içeriye seyrederken beddua eder; bunun üzerine, gelini süsleyen kadının parmakları oynak yerlerinden dökülür. Kimse gelini bezemeye cesaret edemez. Bir süre sonra yine bir kadın çıkıp gelini süslerken, evinin yıkıldığı ve kocası ile birlikte dört oğlunun yıkıntı altında kalıp ezildiği haberi gelir. Artık kimse bezemeye yanaşmayınca Arzu'yu Kamber süsler ve anlaşma üzerine, her giysiyi giydirdikçe ondan bir öpüş alır. Gelin süslenip hazırlandıktan sonra, damat evine gitmek için bir ata bindirilir. Kamber'in ağzından yine bir ilenç çıkar; atın beli kırılır. Başka bir at çekerler; o da aynı âkıbete uğrar. Bunun üzerine, Kamber kendi tayını çekip gelini bindirir ve hayvanı yularından tutup götürür. İşte o sırada tayın ayağı Kamber'in topuğuna çarpar, ayağı ezilir, kan fişkirmaya başlar. Kamber yürüyemez olur. İranlı kayınbaba kızar, Kamber'i kamçılıyarak yerinden kalkamayacak duruma sokar. Sonunda gelin damadın evine getirilir. Ardından Kamber de sürüne sürüne gelir. Evin arkasından bir ırmak akmaktadır. Kamber aç susuz, ırmağın kıyısına düşüp kalır. Arzu'su olmadığı için artık amcasının evine gitmek de istemez... Düğün gecesi Kamber beddua eder: Gerdeğe giren damat ölür. Arzu, İranlı'nın başka bir oğluna nikâhlanır. O da muradına ermeden

aynı âkıbete uğrar. Ertesi gün İranlı'nın kırk oğlunu da böylece kaybettiği duyulur. Sonunda bir yandan evlât acısı, bir yandan da Kamber'e karşı duyduğu kinle içi yanan İranlı, Arzu'yu kendisine nikâhlatır. Yalnız kırk gün yas tutmak istediğinden Arzu ile ayrı ayrı odalarda kalırlar. Günler geçer, Arzu'nun canı sıkılır; evin damına çıkar. Bakar ki ırmağın kıyısında bir kişi halsiz , güçsüz dolaşıp durmakta. Arzu bunun Kamber olduğunu farketmez; Kamber ise Arzu'yu görünce başını kaldırıp konuşmak ister. Ancak ondan beklediği ilgiyi göremeyince büyük bir üzüntüye kapılıp kendisini ırmağa atar. Kamber sulara gömülür, sonra yüze çıkınca, Arzu bunun Kamber olduğunu anlar ve bir mani söyleyerek Hızır'ı yardıma çağırır. Hızır yetişir, Kamber'i sudan çıkarıp kıyıya uzatır. Artık sevişme ve yaşama gücünü yitirmiş olan Kamber, Arzu'yu yanına çağırır. Kız gelir; Kamber kendinden geçmiş bir durumda, başını sevgilisinin dizine koyar ve bir süre sonra ölür. Arzu sevgilisinin öldüğünü görünce, sivri uçlu bir bıçakla o da canına kıyıp kendisini Kamber'in cesedi üstüne atar...

Öte yandan o zamana değin kurduğu düzenlerle Kamber'i mutsuz eden kocakarı, Arzu'nun ne durumda olduğunu öğrenmek üzere, İranlı'nın evine gelir. Arzu'yu arar, bulamaz. Dama çıkar bakar ki, Arzu ile Kamber ırmak kıyısında birbirine sarılmış yatmakta. Kocakarı aşağıya inip gördüklerini İranlı'ya anlatır. O da büyük bir kızgınlıkla dama fırlar. Ancak iki sevgilinin oracıkta al kanlar içinde yattıklarını görünce kılıcını çekip kocakarının boynunu vurur. O sırada sıçrayan bir damla kan, sonradan Arzu ile Kamber'in gömüldüğü toprağa düşer ve ikisinin mezarı arasında bir çakırdiken olur. Her yıl diken keserler; ancak o her kez yeniden çıkar ve iki sevgilinin arasına girip öte dünyada da birleşmelerini önler... Ve masal böylece biter.

Ağız metninde geçen özel işaretler:

- : Ünlülerde uzunluk.
- ˘ : Ulama.
- â : Dar, boğuk a.
- é : Kapalı e.
- ı : Kısa, ya da yerine göre, vurgusuz ı.
- î : Kısa, ya da yerine göre, vurgusuz î.
- u : u ile ı arası, kısa ya da gevşek söylenen u.
- ü : ü ile î arası, kısa ya da gevşek söylenen ü.

- ğ : Kalın ve ince ünlü yanında *ğ*ı.
 ħ : Geriden boğumlanmalı *ha*.
 ħ : *hu*.
 k : Geriden boğumlanmalı *ka*.
 c : Geriden boğumlanmalı *ayın*.
 é : Önden, keskin söylenen *c*.
 ç' : Önden, keskin söylenen *ç*.

ĀRZI KEMBER MATĀLI

Harttan hurttan, sıhmāsı kārız k̄abıġı, dügmēsī turptan. Aman zaman_ıç'inde, k̄erbil saman_ıç'inde, dē've berberliġ_ē'der eski ħāmam_ıç'inde...

Vārydı yōħyđı, ikki kardaş vārydı. Bu ki kardāşın arvatları ki c'ānmydı. Bir ge'c'e yıġısmıştılar, bir_ē'vde oturmıştılar. Dē'di "Kardaş, bir şert_ē'dēġin; ki kardāşıġ, vesyet_ōssun sene" dē'di ki "hāhsımızın_ōġlu öldü, hāhsımızın kıızı öldü, bir_birine bē'şik kesme adāħlı_ōssun". Dē'di "e'yyidi, k̄eydi yōħtu". Dē'di "şert?"; dē'di "şert...".

Ay aydan, gün günnen, doġkuz gün, doġkuz se'et sōra birinkī dōġdu bir_ōġlan, birinkī dōġdu bir kız. Oġlānın_ādını kōydular Kember, kızin_ādını kōydular Ārzi. Bular bir zaman ħette bōyüg_öldular, bir doġkuz yāşına girdiler; Kambēr'in hem nenēsī öldü, hem babāsı. 'Emmisi ne'ynēdi? Dē'di "valla, bu kardāşımın_ōġludu; hem babāsı vesyet_ē'tti, bunu ġetirim ē'vine". ġetirdi ē'vine; ē'vinde beslēdi. Oġlannan kızin_ēlin tuttu, apardı c'āmıya; ġē'tti mulla yānına, salam vē'rdi; dē'di "bunun birsi mēnimdi, birsi kardāşımındı. ġetirmişem buları, kōyuram c'āmıya, oħut buları". Dē'di "baş_üstüne!".

Bir_ıl, ki_ıl, üç_ıl... Bir gün dē'di "men bulardan bir şe'y annāmıram" 'emmi dē'di "bir ġē'dim, milladan sōrum, bular hara yē'tişipler? Ōħumada hiç' bir sadaları yōħtu". Geldi, girdi mulla yanına, salam vē'rdi, oturdy. Dē'di "Milla, Ārziydan Kember ne'c'ēdi? Ōħumaħta hara yē'tişipler?". Dē'di "valla oġlum, sēnūv parav mene ħārāmdı". Dē'di "oġlum, bular hiç' oħumullar. Oturuplar birbirlerine he mā'şukāliġ_ē'diller". Dē'di "ne ç'arā?". Dē'di "ç'arāsı buğı, sen ç'ıħart buları, apar. Ōħumazlar, bular oħuyan_olmaz. Bir_birlere 'āşıktılar".

Dē'di "Kember, Ārzi, kāħın, sandıklār'viz, dōşeklār'viz kaldırım, ge'dēġ_ē've". C'āmıdan ç'ıħarttı, ġetirdi ē've. Kember'e dē'di "kaħ, sen

ge't bu kuzu balalārını apar_otlat". Ārzi'ya da dē'di "kaḥ, nenevden işle". Kız, neneden işler, Kember de sebbehten kuzu balalārını apardı gē'tti.

Ārzi, dellī olup, sebbehten Kembēr'i görmüyüp. Kember gē'dip ç'öle. Nene dē'di "Ārzi, su kalmıyıp". Ārzi dē'di "Nene, tuluḡu ve'r, gē'dim döldürüm. Nenesi dē'di "sāç'ı kēsilmiş! gē'disen, ne'c'e hāzırsan su gētir-meḡe!... İndi gidesen, orda Kembēr'i göresen, oturusan Kember'den eğlen-meḡe... Suyu ge'c' gētirsev, valla, vay hālūvādı, öldürrem sēni!..". Dē'di "yoh, valla, Nene, munc'a ānd, munc'a yē'mınd te'z gellem". Amma kızın da nişanlıḡı, oḡlānın bilēzigi, kızın_ēlindeydi. Gē'tti, kız bāhtı, Kember ç'ölde bele olup, kibrit_ölüp Ārzi'yç'm. Bāhtı, daḡdan ēniri bulaḡa, dē'di:

Ārızım_ēndi bulaḡa,
Sēsi gēldi kulaḡa;
Ārzi'ma pe'skeş_össün
Şirvan, Tevriz, Maraḡa.

Kız, hiç' c'avābın ve'rmēdi. Ēndi aşāḡıya, yē'tiştı suyun bāşına, tuluḡunu döldürdü, el_üzünü pek yehēdi; bāhtı, Kember kaç'ırı, gēssin, yē'tiştin özüne. Telēsüklūḡūnnen kız, hemen tuluḡu āttı ç'ignine; bilēzik yādınnan ç'ıhtı, kāldı yē'rinde. Kız gē'tti ē've. Nene tuttı kızı, onc'a ç'āldı, dē'di "keḡpe, gē'ttöv Kembēr'i gördöv, ge'c' geldöv!". Dē'di "vıy, Nene, munc'a ānd, munc'a yē'mınd, telēstiḡimnen o da bilēzik ēlimde yōhtı, bilēzigi su bāşında kōydım". Dē'di "keşden kōyduv bilēzigi su bāşında, bir de gidesen, Kembēr'i göresen! Valla, sāç'ı kēsilmiş, ge't bilēzigi gētirginen, valla indi sēni öldürrem!". Gē'tti kız. Kız bāhtı, Kember kepenek girip, kuzu yāyırı. Dē'di:

Ç'omāḡuvu ātıpsan,
Ne kavḡıya bātıpsan?
Sēnöv kimin ḡas Kember,
Kepenekte yātıpsan.

Āldı Kember:

Ç'omāḡımı ātmışam,
Men kavḡıya bātmişam,
Ḥapsı sēnöv derdüvden
Kepenekte yātmişam.

Āldı kız:

Kepenekte yatan_ōḡlan,
Ġem yūküne batan_ōḡlan,

Sennen suval_ē'direm,
Bilēzik tapan_ōġlan.

Āldı Kember:

Kepenekte yatmāmıŝam,
Ėem yūküne batmāmıŝam;
Kitap gēti, el bāsım,
Bilēzik tapmāmıŝam.

Āldı kız:

Tuluġumu döldurdum,
Dölu diyin kældırdım;
Kember, sēnöv c'ānuvç'ım
Bilēzigim ç'āldırdım.

Āldı Kember:

Gül ŝēni, güller ŝanı,
Güller ye're döŝēni;
Bilēzigüv_üstünde
Ne vārydı niŝanı?

Āldı kız:

Gül ŝēni, güller ŝanı,
Güller ye're döŝēni;
Bilēzigim_üstünde
Ārzu Kember niŝanı.

Āldı Kember:

Bu sular uluġ_uluġ,
Kızlar dölduru tuluh;
Bilēzigüv tapanı
Ne vē'risen muŝtuluġ?

Āldı kız:

Bu sular uluġ_uluġ,
Kızlar dölduru tuluh;
Bilēzigim tapanı
Ŗirin c'ānım muŝtuluġ.

Oġlan tüttü kıızı, sıhtı kuc'āġına, öptü, koġladı. Bilēzigi tāhtı kōluna; dē'di "yē'ri, ge't ē've, nenev seni vırmāsın". Gēldi. Nene bu kıızı bele ç'āldı, ē'tti le'ŝ... Dē'di "keġpe, gē'ttöv, kesden bilēzigi sular bāşında kıoyduv, gē'ttöv bir de Kember'i göresen!". Aġşam_öldü; kiş'si gēldi. Dē'di "men hiç' e'debilmem bu kıızuvdan! Her dekġe bir mahana ē'diri, Kember yanına

kaç'ırı". Dē'di "ç'ārā?"; dē'di "men bu gün sütümnen sağaram, bir tēşpi deleme ē'derem, koyaram Kember ye'sin, bāc'ı kardaş_ōssular". Kāhtı, ki emc'ēginnen bir kab sūt sāğdı, kızdırdı, deleme ē'tti, kōydu te'st_ältına. Kember günōrta gēldi. Dē'di "em'_arvādı, nā var yīm?" Dē'di "em'_arvāduv kurbānuv_ōssun, ōdu te'st_ältında sēnūvç'ı bir kab deleme dōydurmuşam". Kembēr'in bele kē'fı gēldi; dē'di "valla, 'emmim_arvādı bu gün mene diyiri: "em'_arvāduv kurbānuv_ōssun, eleyse kızını mene ve'rec'ēhtı".

Kız, atası düştü cānına, dōndü bu me'niñi dē'di:

He'y hātıptı hātıptı,
Kōyun kuzu yātıptı;
Kember, deleme ye'me,
Nenem sūtün kātıptı.

Dōndü oğlan, delemēni ye'mēdi; kāhtı, dē'di:

Terec'ēmiz dōlu daş,
Bir yastığa koyah baş;
Bir neneden olmādıh,
Ne'c'_ölluh bāc'ı kardaş?

Ēlin silkti, ye'mēdi. Bir kelle soğan, bir ekmek kōydu kōynuna, ç'ıhtı gē'tti. (Nene)dē'di "faydāsı yōhtı". Kāhtı, kızı bele ç'aldı, dilden damāhtan sāldı. Dē'di "sāç'ı buç'uğ kehpē, her ne ē'ttūv, bunu da şı'irden, me'niyden Kember'e aynāttuv. ōssev, koymam sēni Kember'e nesib_olasan. Kembēr'i kápımda bēsliyim, sēni ōzūne ve'rrēm?...". Dē'di "Kember, gē'disen bir kuzu gēti; ē'vde kesērih". Kember de bir kuzu gētiirdi 'em'_arvādına. Kāvırdı, bişirdi; Kembēr'in pāyına āğı kātı, zehir; kōydu te'st_ältına. Kember, yārin günōrta ōldu, gēldi. Dē'di "em'_arvādı, nā var yīm?". Dē'di "pāyuv bir kōme kāvırma kōymuşam". Kız_öldü 'ābdal; dē'di "vāy bu zehirdi, indı bu zehiri yer, ōlú...".

Oğlan dē'di:

Bu ge'c'e ç'erşembēdi,
Gē'vlüve düşen nēdi?
Ōt yanar, tütün çıhmaz,
Kazanda bişen nēdi?

Kız dē'di:

Eme Kembēr'im, eme,
Nenēmın 'ekli keme;
ōgüvde kuzu biryan
Āgo kātıptı, ye'me!

Oğlan elin silkti, ye'medi. Gene bir baş soğan, bir ekmek kodyu koyununa ge'tti.

Konşularında bir Tat var, kırh_oglu var. Geldi, bu kızi istedi babasınnan. Bu kızi kahti, 'emmi verdi Tat'in_ogluına. Kember e've geldi. Kız aydırdı; de'di "Kember!"; de'di "ha?". De'di "heberv vār?"; de'di "ne'e'e?". De'di "meni babamnan Tat_ogluıç'ü istediler, babam meni verdi Tat'in_ogluına. Bir ç'ar'e'le". De'di "ç'arasi nössun? Menim kimin bir kimsesiz ne'de billem?. De'di "ge't, şaha şikat_e'le, bir tabır 'esker geti; meni kiling' zoru, herb zoru alginan!". Bu da geldi, de'di "em'_arvadi, benim teketim kalmadi burda oturmağa. Madam Arzi'ni verisiz hağa, benimç'in bir teşt dirnahli kulç'e e'leğinen, baş_alıram ge'direm". 'Em'_arvadi de'di "basım_üste!.. He ge'tsin, boynumnan_össun...". Aspabin yehedi, şe'y-me'yin yigıstirdi. Oğlan kodyu ge'tti. He burda, he orda, az ge'tti, uz ge'tti, ye'risti 'Ecem şahi yanına. şah de'di "ne istisen?". De'di:

şah_oglu şahım-zada,
Gelmişem sene dada;
Mālim yohıtu alayım,
Han_Arzi'm ge'tti yada.

Döndü, şah de'di:

Durun durun göreğin,
'āřık hāln sorāđın,
Ç'āđırım heznedari,
'āřıka mal ve'rēđin.

Āldı Kember:

'āřık māli ne'yniri,
Dunyadarı ne'yniri;
'āřık dada gelipti,
Sennen imdad diliri.

şah de'di "çāđırım, bir manđa 'esker verin; hāřı kızi istirse top-topđana zoru āssılar, verşiler eline". Ordan bir vezir kahti, de'di "Padişahım, sen bilisen, bu sağ 'āřıktı?". Padişah de'di "sağ 'āřıklđı neden bilini?". De'di "bağç'avın ye'ddi ye'mişini birbirine katarsa sağ 'āřıktı".

Āldı Kember:

Alma, erik, haluça,
Kāvin, karpız bu ne'ç'e?
He'yva ye'dim, saraldım,
Nar gele me'dem aç'a.

Bir manğa ‘esker vē’rdi, top-tophana, ‘esker-le’şker... Dē’di “gē’din, işte sağ ‘aşıklığın ispat_ē’tti”.

Sen ge, Ārzi’nın nenēsinnen heber_al! Bir kēriṅi ç’āğırdı. Āğırıc’a pāmbıḡ ç’ēkti, kēriye vē’rdi. Dē’di “kēri-nene, Kember gē’dip şaha dada, ‘esker-le’şker gētirmeğe; sen bir öyünnan bu ‘esker-le’şkēri gēri dōnder, bu pāmbıḡ sēnüvç’i össun!”. Kēri dē’di “bir kazan helve, bir tēndir ekmeg_e’le mēniṁç’i, kārışma!”. Ekmēğin ara yē’rine bir künde helve kōydu, bir yē’ngi pe’ştamala dügdü. Sebbeh mehēli apāri, bir yē’ngi türbēnin başında oturı. Bir gün, ki gün, üç’ gün... Bir zaman kēri bāhtı bir tozanaḡ, bir ‘esker, bir le’şker, mısallada kōptı bir kıyamat... Dē’di “valla bu Kember’di, gēliṅi”. Kember durdu bāhtı, kēri sāç’ın_āç’ıp, öz_özün ç’ālırı, ne’le vē’riṅi, yıḡlırı. Kember henīniydi; ‘esker-le’şkēri duruttı, kēriden sördü, dē’di:

Āltımız buradāndı,
Üstümüz Yaradān’dı;
Kēri, suval_ē’direm,
Gēlişüv haradāndı?

Āldı kēri:

Āltımız buradāndı,
Üstümüz Yaradān’dı;
Mennen suval_ē’dirsev
Gēlişim obadāndı.

Dōndü, oḡlan dē’di:

O yānımız dāḡ mudur?
Bu yānımız bāḡ mudur?
Kēri, sennen sōruram,
Ārzi’m ölüp sāḡ mudur?

Dē’di “vıy, nenev babav_ölēydi öḡlum! Be men nişi özümü ç’ālıram, helve pāyhıram?”. Dē’di “indī Ārzi’di ölen?”. Dē’di “he, valla kurban, Ārzi’di ölen”. “Ē’...” dē’di, “ç’ara nē? Men gē’ttim şaha dada, ‘esker gētirdim, le’şker gētirdim, emēğim hiç’e dōnaı...”. ‘Eskere izin vē’rdi. Dē’di “Ārzi ölüp, siz dönün gēriye...”. Herkeş dōndü gēriye.

Oḡlan türbēnin başında öz_özün ç’alar, yıḡlar; gözünnen su yē’rine kan gēli. Miḡriḡ öḡunanda yānınnan bir ki dene gē’ç’er: “Kardāşım, babam, sen_öldüv; Alla kabul_et’mez, kāḡ gē’t, Allāhın ve’dine ne diyili? Allāhın ç’ölünde ge’ce mehēli bu sāvıḡta nē’disen?”. Oḡlan, elin bögrüne tuttu, bele içērişi kēsilmış, gēldi ye’tiştı ‘emmışigilin sukākına; bāhtı, Ārzi, elī

elinde, eteği bē'linde, kuyudan su ç'ekiri. Oğlanın ki dizinin kapāğı kırıldı; bele ürēği kēsildi, dürdü kâpıda; baş dayadı kâpıya, bele muvâldı. Döndü kız dē'di:

Ķâpıda duran_öğlan,
Böynunü buran_öğlan;
Gē'ttäv şaha şikata
'Eskēri dönen_öğlan.

Āldı oğlan, dē'di:

Nöldü, kēriden_öldü,
Zilfi sārıdan_öldü;
'Eskērim gēri döndü,
Gözel Tāri'dan_öldü.

Oğlan girdi içeri, düştü şamsız, ac'... Yārın_öldü, gēldiler Tatgili, al_ē'ttiler, ve'r_ē'ttiler; kızın c'ahāzı ālındı, c'ahāz biç'ildi... Ğınnalandı, gēlin ge'tmeğ üstüne kıızı, be's günde bir, heftede bir bitirdi. Nene dē'di "gē'tsin, böynünnan_össün. Ķember kāsın he bele yana yana!"

Töyün tadāriki bitennen sōra gēldiler kıızı bezetmeğe. Kıız yığlırı, oğlan yığlırı; sağ_āşıq olduqlarınnan gözlērinen kan ēniri... Gēldiler kıızı bezetmeğe. Oğlan da bele kâpıda durup, böynunü bürürü. Bir dene gēldi, kıızın aspābın giritsin, bezetsin; oğlan dē'di:

He'y hōkūlsūn hōkūlsūn,
Ķannı dāğlar sōkūlsūn;
Ārzi'nı bezedēni
On barmāği tōkūlsūn.

Arvādın on barmāği yuvı yuvidan düştü. Sağ_āşıkm de'esi gē'ç'ti, arvat gē'tti...

O dē'di: bu gēlini kim bezetsin? Bu dē'di: bu gēlini kim bezetsin? Bir dene kâhtı, dē'di "yalla yalla, men bezēdirem. Ķember nēdi, sōzū bele gē'ç-sin!". Kâhtı, gēlini bezetsin. Döndü Ķember dē'di:

Men Ķember'em dağ kimin,
Titrirem yarpağ kimin;
Ārzi'm bezedēni
Ķere girsın zağ kimin.

Ķeber gēldi, dē'di "kâh, dāmuv düşüp, dörd_öğlöv, bir de kişüv āltında kālptı; eli be'lli, dāh be'lli le's ç'ihārdırı...". Arvat, gēlini yē'rinde kōydu, hürbū bāstı, kōydu kāştı.

Bunu kim bezetsin? Dē'diler “valla biz bezetmēriḡ. Kember kâpıda durup; saġ_āşıktı, bedde'esi birebirdi. O dē'di: valla bezetmēriḡ, bu dē'di: valla bezetmēriḡ... Dē'diler: ç'ārā? Kember dē'di “'em'_arvādı, bu da bir şey dēği; Ārzi'nı mene vē'r, men bezēdirem özünü. Yoḡsa indi ölene kimin bu kâpıda durram, her kim bezetse özünü, bir bedde'e basaram, dērdine boyaram özünü!”. Arvatlar dē'diler “koy bezetsin, nâ var, c'ānım, 'emmiş kızıdı; oḡu bal dēği barmahlāsın!..”. Nene dē'di “böynu kırıġuv, ge bezet!”. Dē'di “bēli, bele bezēdirem, şerttendi: onu tāhım_ē'ttiḡ'e bir öpüş_ allam”. Dē'diler: kēydi yōhtı, al... Etēġliḡ giritti, bir öptü, 'ezye giritti, bir öptü, ç'eket giritti, bir öptü, bezetti. Üzünü, gözünü öptüḡ'e öptü...

Kızı gēldiler gēlinnemeġe. Memleket birbirine vurıldı. Tat_öġulları yē'tiştiler, gēlinin kōlunnan tuttular, apārdılar kâpiya. Kember de ç'ıḡı dē'di:

Ata vurdum kantarmâ,
 Kan_e'dersem kurtarma;
 Ārzi'm minen atlāra
 Atı össun be'lsalma.

Gēlinin, bismille dē'diler, elin kōyullar davārın bē'line, davara minsin; davārın bē'li orta yē'rinnen kırılır, gēlin kālırı iskēmbilin_üstünde; Kember bedde'e bāstı özüne. Dē'diler: ne'e'ölü!.. On davar gētirdiler, her önuna da bedde'e bāstı, bē'li kırıldı, öldü. Dē'diler: Kember, sēnūvden ç'ārā? Dē'di “he, buḡu, kōyun, davar gētirim, öz tāyımı gētirrem, minsin, reşmēsın men ç'ekerem. O dē'di: baba, tay össa nâ var, bu dē'di: nâ var! Gēlin bezetmeġe kimin bunu da uzatmāvın!.. Gē'tti, öz tāyın gē'tirdi tavladan. Gēlini mindirdi davara. Davārın reşmēsın tuttu, gözü görmürü ḡirsinnen, ḡiddētinnen; davar bele yē'riri gēriden, dabānımı ēzdi Kembēr'in; kondurāsınnan kan vē'rdi yazıya. Āldı Kember, dē'di:

Hannan ge, Ārzi'm hannan,
 Möhbētüv ç'ıḡmaz c'annan;
 Dizginüv ç'ekerek tut,
 Dabānım döldü ḡannan.

Kız_āldı davar_üstünde:

Hannan, Kembēr'im hannan,
 Möhbētüv ç'ıḡmaz c'annan;
 Dabānuvdan gelen ḡan
 Gēssin şirin gözümnen.

Hemen Kember döndü, gelinin duvâğın kaldırdı, attı geriye. Bâhtı gelinin gözünnen arı kimin kan eniri... Tat buna kızdı -kēyınbaba- bir kēmc'i aldı eline, vē'rdi Kember'i kēmc'i ögüne, bele vurdu, bele vurdu, ēzdi özünü, ē'tti le's... Kız davar üstünde gözünnen kan_ātırını, oğlan aşāğda kan_ātırını... Döndü Kember, yandığınnan de'di:

Tat_öglü külec'e boy,
 E'ttöv han Ārzi'ma toy;
 Kerēsın men_almısam,
 'Āyrānın bāşuva koy!

Kızın davar üstünde dānına gē'tti; de'di "bu 'emmim_öglü Kember mēni çoğ se'verdi, mene bele bühten_ē'tti bu maḥlukun_ıç'inde... De'di:

He e'ylēdöv_e'ylēdöv,
 Kember, mene ne'ylēdöv!
 Sen mene degmēmiştöv,
 Nişi bühten_e'ylēdöv?

Āldı Kember, de'di:

He e'ylēdīm_e'ylēdīm,
 Ārzi, sene ne'ylēdīm?
 Hamsı c'ānım dērdininen
 Sene bühten_e'ylēdīm.

Yē'tiştirtiler gelini kâpıya, gelin girdi iç'eriye. Oğlan, Kember, durdu kürekengilin kâpısında, bir bedde'ce bāstı, de'di:

Mennen olan bēriye,
 Ge'tmēsın ilēriye;
 Ārzi'm giren_e'vlēri
 Ke'çe kilāv bürüye.

Kember gē'tti. Yandığınnan, halāvınnan bu güzel Kember, sâç'ının, keḥkülünün bir yānı āltunıydı, bir yānı gümüş, bele sip-siyah kēsildi. Bu Tatgilin dāmının ārdı şattı, bu şatın kinārına ac' susuz düştü; daha 'emmişigile de ge'tmēdi. De'di "madam Ārzi'm da gē'tti kalmādı, Allāhın ç'ölünü gēzım..."

Ge'e' oldu, Tāt'ın öglü geldi, ebdes_aldı, bismille ē'tti, girdi perdeye, ki rik'et perde namāzı kılsın, namāzhğın_üzērinde düştü öldü. He beklēdiler ç'ıḥsın, ç'ıḥmadı, ç'ıḥsın, ç'ıḥmadı. Bir zaman kâpını kırdılar, girdiler iç'eriye; bāhtılar perde örtülü, gelin o tayda, oğlan bu tayda; indi ölmüyüp,

bin_ildî ölüp .. Döndü Tat dē'di “bu Kēmbēr'in bedde'ēsidi... Bu ge'c'e men bu kırh_ōğlannan vazgē'ç'tim. Ye qoymam Kēmbēr mırāzına yē'tsin, yāhut ta men bu kırh_ōğlānın qanına girrem!”. Lē'şî kāldırdı, apārdı ayrı oda da uzāttı. Gē'tti bir muhtar, bir imam gētirdi. Dē'di “ge ötu bu ge'c'e seb-behe kimin bizde, ye Kēmbēr'in sōzū ölü, ye bizim . . .”. Kēsti önnan küç'üg_ōğlana kēbini. Dē'di “ōğlum, kēbinin sene kēstim; o kardāşuv öldü, Allāhın emridi; ye bu ge'c'e Allah Kēmbēr'e vē'ri, ye bize vē'ri...” Ona kēbinin kēsti; önu da sāldılar iç'eriye. Oğlan gene gē'ç'ti namaz kıлмаğa, o da öldü. Beklēdiler, beklēdiler, oğlan ç'ıhmādı. Girdiler bāhtılar, o da ölüp... Bāş'vızı āğırtmıyım, ne uzadağ hekēti, kırh_ōğlānın o ge'c'e qanına girdi Kēmbēr, kırh_ le'ş_öldü...

Sebbeh_öldü, bir sür düdüğü ç'alındı: Kēmbēr bir bele bedde'e bāsip, Tāt'm her kırh_ōğluna kēbini kēsilişip Ārzı'nın, her kırh_ōğlu da öldü. Ēli bē'li yē'tişsin le'ş kāldırmağa, tābıtı aparah mısallaya!.. Kırh_ōğlānı gömdüler. Tat döndü dē'di “bu kırh_ōğlannan vaz gē'ç'tim”. İmamnan muhtara dē'di “mene kēsın kēbinin!”. Kēstiler kēyinbabaya kēbinini. Gēldi, kápıda durdu, kōrhtu, girmēdi iç'eriye. Dē'di “Ārzı, kırh_ōğlum bu topa kōydum, kēbini özümē kēstim. Sen kırh_gün yas tut bu kırh_kişüvç'i, men de kırh_gün yas tutum bı kırh_ōğlumç'i. Kırh_günnen sōra gellem, sene degrem”. Buna Ārzı c'avap vē'rmez; Allāh'tan bir bele gün istiri, he yığlırı, qan_ātırı gözünnen. Kēyinbaba gē'tti, oturdu ayrı bir odada, düşünürü bāşına gelen işi ki ne'c'e işiydi, bir kız bedēli kırh_ōğlumun qanına girdi!..

Kız, be'ş gün, āltı gün, ürēğinde bir bele sıhıntı kāldı; dē'di “yalla yalla, sıç'ım Tāt'm babāşının dişine; kāhım bir dama ç'ıhum, ēzildim burda qan tōkmehten!”. Bāhtı: şātın kinārında bir dene bele gēliri, bele gēdiri, sip-siyah kēsilişip püşü kimin, Allāh dē'meğe tekēti yōhtu. Kēmbēr bāşın kāldırdı, bāhtı: Ārzı damnan bāhiri; dē'di “bāhım, Ārzı'mın mēnimnen o möhübbēti kālmıyıp; bir sōruşum öziyden, bāhım mene ne diyer?”. Dē'di “kızakā!”, dē'di “ha?”, dē'di “özüm şata ātım?”, dē'di “at, at, atasan, atmasan, c'ehen-neme!..”. Oğlan dē'di “Ārzı mene bele dē'sin!..”. Özün_ātı şata. Atanda şat tumdurdu özünü, silkende kız kehkülünnen tāmıdı. Dē'di “vıy, bu Kēmbēr'iymiş özünü atan!..”; dē'di:

Çerez_olasan ğerez,
Yar_ēl'mizden düştü saz;
Kēmbēr'i şat_apārdı,
Yē'riş yā Hıdır-E'yilas!

Hıdır-E'yales geldi, Kember'i sudan ç'ihârttı, köyü kinâra . Döndü Kember başın kaldırdı, dē'di "Ārzi, bēsti, daha ʿāşıklığa mâʿşıklığa iktidârim kalmâdı; bah, ne şekilden ç'ıhtı mēnim kimin c'amâl! Hindi öldüm, ağâc'ında kurudum; c'anımda bir mıskaal e't kâlmıyıp . . . Gel aşâğıya, otu şâtın kırâğına, Ne'ç'e gündü ne yēmişem, ne içmişem; ne yâtmuşam, ne durmuşam; bu şâtın böyünde gel-ge't_e'direm. Başımı köyüm, dizüv_üstünde bir yuğu âlm. Bu kerre özüme bedde'e basac'ağam . . .". Dē'di "âhır Tat'tan kôrhu-ram . . .". Dē'di "Tat'tan kôrhusan?". Dē'di "yo yo, âtmıyasan özüvü şata, ödu gēldim . . .".

Kız kaç'a-kaç'a damnan_ēndi aşâğıya. O yana bâhtı, bu yana bâhtı, ç'ıhtı kâpıdan, kâştı gē'tti. Diziñi yassılâdı; dē'di "Ārzi, bu kez bu başıma bah.". Başına Ārzi bâhırı, dırnağ ç'âlırı. Dē'di "yâ Rebbi, daha ʿāşıklıg_e't-meğ tekētım kalmâdı, al amanâtuv! . . .". Allâhın emrin bitirdi; Kember_öldü kızın dizi üste. Sağ_ʿāşıkıydı, de'esi kâbulıydı. Kızdan da vayı, yuğulâdı . . . Dē'di "ne'ce ölü, kâhmırı yuğudan, bilmirem nē'dim?". Bir se'et öldü, ki se'et öldü; Ārzi diyiri "indi Tat gēli, mēni burda görse ölünc'e ç'alar; bilmirem nē'dim?". Oyattı: Kember, Kember! . . . Bâhtı kâhmırı. Bir daş ç'ektı, bir kēriç' köyü başı alta, başın köysün_üstüne, özü kaç'sın gē'tsin e' ve . "Vay!" dē'di "üzüm kere olâydı, bunun başın daş_üste köydüm; indi bu yuğudan oyansa, başın daş_üste görse öz_özün öldürü . . . Nēdi? Tat mēni vurmasın, koy Tat mēni vursun! Poğ_össün Tāt'ın babası kēfininde! . . .". Gēldi bir de başını daş_üstten kaldırdı, köyü dizi_üstüne; oyattı: Kember, Kember . . .! Bâhtı, Kember indi ölmüyüp, bin_ildi ölüp . . . Dē'di "hay havar, bu da gē'tti, öz_özünü öldürdü! . . . Men indiden sōra gē'dim Tat'a arvâthg_e'dim? . . .". Kember'in köynün, kōltuğun ahtardı, bâhtı bir kelemtaras . . . Kız, öz_ürēgin, sâldı, burdan yırttı kırsuğuna keder . . . Le'sini attı Kember'in le'si üste, düştü . . .

O kēriden heber_al: türbe başına helve, ekmek gē'tirdi, aldattı kehepe, bunun 'esker le'skēriñi döndērdi. O gēldi dē'di "valla, kâhım, gē'dim bâhım Tatgilde Ārzi nē'diri Kember'siz . . .". Gēldi, Tat'tan sōrdü, dē'di "Tāt! Hānı Ārzi?". Dē'di "ödu odada . . .". Girdi, dē'di "Tāt! Hānı, odada yōhtu". Dē'di "beke ç'ıhıp dama . . .". Ç'ıhtı dama kēri, dē'di "vıy!. Hınnaya batasan Tāt! . . .". Dē'di "ge bâh, Ārzi'ndan Kember şat kinârında yatıplar, bir al yorğan örtüpler . . .". Tat kıline'ini sıyırđı, ç'ıhtı damnan bâhsın. Ne gör-sün! . . . Bâhtı, Kember gerç'ekten_ölüp, Ārzi da öz_özün öldürüp, le's düşüp le's_üstüne . . . Dē'di "hey, sâç'ı buç'uh kehepe! Evvēlinnen sen bunun 'eskēriñ le'skēriñ döndērdüv gēriye; bu sağ_ʿāşıkıydı, mēnim de kırh_öğlümün kânına

girdüv!.. Bu ölüp, o ölüp, hele diyisen: şat kinârında yâtıplar, bir al yorğan örtúpler...". Hemen kılınc'ini vurmâğıydan kērinin böynün_âttı...

Bu kērinin kânınnan, ikşinin türbēsi arāsına bir damc'ı kan atlānıp, indi kişinin arāsında ç'ākır tiken_ölüp. Her_ıl -diyer- o ç'ākır tikēni keseller, bir ē've batmaz -diyer- bir de gögēri... Kıyamatta da koymādı kāvışsılar bu kēri...

SÖZLÜK

A

‘ābdal_ol -	: şaşkına dön-, şaşır-.
āç’ip	: açmış.
adāḥḥ	: adaklı, sözlü.
āğırıc’a	: ağırlığınca, ağırlığı kadar.
āğırtmıyım	: ağrıtmayayım.
āğı ~ āgo	: zehir.
āḥır	: sonunda, ancak, ama.
aḥşam	: akşam.
aḥtar-	: ara-, araştır-.
al_ē’t- ve’r_ē’t-	: pazarlık et-.
ālginan	: al!
Alla	: Allah.
Allāhın emrın bitir-	: öl-.
allam	: alırım.
ālmışam	: almışım.
amanātuv	: emanetini (ruhumu).
annāmıram	: anlamıyorum.
apar-	: götür-.
apar	: götür.
aparaḥ	: götürelim.
arḥ	: ark, küçük dere.
arvad ~ arvat	: avrat, karı.
arvāthğ ē’dim?	: karılık mı edeyim?
Ārzi	: Arzu (Kamber’in sevgilisi).
Ārzi’di?	: Arzu mudur?
Ārzi’ni	: Arzu’yu.
Ārzi’ndan	: Arzu’yla.
aspābın	: esvabımı, çamaşırmı.
āssılar	: alsınlar.
‘āşıklığ_ē’t-	: âşıklık et-, seviş-.

‘āşıktı	: âşıktır.
‘āşıktılar	: âşıktırlar.
atanda	: atınca.
atasan, atmasan	: atarsın, atmazsın; ister at, ister atma.
ataş	: ateş.
ataş düştü c’ânına	: huzuru kaçtı, sabırsızlandı.
âtım?	: atayım mı?
âtır	: atıyor.
atlânıp	: sıçramış.
âtmıyasan	: atmıyorsun.
ay aydan, gün günnen:	aylar, günler geçtikten sonra.
âydır-	: ima et-, sezdir-.
aynat-	: anlat-.
aynâttuv	: anlattın.
‘âyranım	: ayranımı.

B

babamnan	: babamdan.
babâsınnan	: babasından.
babav	: baban.
bâc’ı	: kız kardeş.
bâğ mudur?	: bağ mıdır?
bağ-	: bak-.
bağç’âvın	: (senin) bahçenin.
bâhım	: bakayım.
bâhır	: bakıyor.
bala	: yavru.
barmağla-	: parmakla-, parmakla tat-.
basac’ağan	: basacağıım.
bâsım	: basayım.
baş_âl- gē’t-	: başını alıp, (bir yana) git-.
baş_âliram	: terk ediyorum.
bâşı alta	: başının altına.
bâşım	: başımı.
bâşım	: başımı.
bâşına bah-	: başına bak-, başında bit ara-.
bâşuva koy	: başına çal (senin olsun).

bāş'vızı	: başınızı.
bat-	: bat-, sığ-.
bātıpsan	: batmışsın.
be	: ya.
bedde'e	: beddua, ilenç.
bele	: böyle.
bēsliyim	: besleyeyim.
beke	: belki.
bēli	: evet.
bēlli	: belli, bel tutan.
bélsalma	: beli kırık.
berbērlîh	: berberlik.
berbērlîğ_ē't-	: berberlik yap-.
bēsti	: yeter, kâfidir.
bezēdîrem	: bezetirim.
bezetmeğeke	: bezetmek.
bezetmērih	: bezetmeyiz.
bilēziğüv	: (senin) bileziğinin.
bilinî	: bilinir.
bilisen?	: biliyor musun?
bilmîrem	: bilmiyorum.
birbirine vürül-	: birbirine gir-, telâş ve heyecana kapıl-.
bir de	: bir daha, tekrar.
birebirdî	: birebirdir, etkisi kesindir.
birinkî	: birininki.
bir'sı	: birisi.
bismîlle	: bismillah.
bismîlle ē't-	: bismillah de-.
biş-	: piş-.
bişîr-	: pişir-.
bitennen	: bitenden, bittikten.
bitîr-	: bitir-.
böynü kırığuv	: boynu kırılması.
böynün_āt-	: boynunu uçur-.
böynümnan_össün	: yakamı bıraksın, savuşup gitsin.
bögür	: böğür.
böyük	: büyük.
budü	: budur.

bulağ	: bulak, pınar, kaynak.
bular	: bunlar.
bur-	: bük-.
bürürü	: büküyor.
bühten_ē't-	: bühtan et-, iftira et-.
bühten_e'ylēdūv	: iftira ettin.
bürúye	: bürüsün.

C

c'ahaz	: cihaz.
c'amāl	: güzellik, güzel.
c'āmı	: cami.
c'ānım derdīnnen	: canımın derdinden.
c'annan	: candan.
c'ānnı	: canlı.
c'ānuvç'ın	: canın için.
c'avābın	: cevabını.

Ç

ç'ākır-tiken	: bir cins diken, deve-elması.
ç'al-	: döv-.
ç'ālīram	: dövüyorum.
ç'ālırı	: dövüyor.
ç'ara	: çare.
ç'ārā?	: çaresi ne?
ç'ar' e'le-	: çare ara-, çaresine bak-.
ç'ekerem	: çekerim.
ç'eket	: caket.
ç'erşembēđi	: çarşambadır.
ç'ıh-	: çık-.
ç'ıhārdırı	: çıkarıyor.
ç'ıhārt	: çıkar!
ç'ıhım	: çıkayım.
ç'ıhıp	: çıkmış.
ç'igın	: omuz.
ç'oh	: çok.
ç'omāğuvu	: (senin) çomağımı.
ç'öl	: çöl, kır.

D

daban	: taban, topuk.
dabānuvdan	: topuğundan.
dad	: adalet, şikâyet.
dāğ ~ dāḡ	: dağ.
dāğ mudur	: dağ mıdır?
dal	: sırt.
dame'ı	: damla.
damnan	: damdan.
dāmuv	: (senin) damın.
dānına gē't-	: ağırına git-, gücüne git-.
daş	: taş.
das üstten	: taş üstünden.
davar	: hayvan, binek hayvanı.
dēḡi	: değil.
degerem	: cinsî münasebette bulunurum.
degmēmiştüv	: cinsî münasebette bulunmamıştın.
deḡḡe	: dakika.
deleme	: süt kesmiği, süttten yapılan bir tath.
delemēni	: süt kesmiğini.
delli olup	: deli olmuş.
dene	: tane.
derdine boyaram	: derdine düşürürüm, belâsını veririm.
derdüvden	: (senin) derdinden.
dē've	: deve.
dırnaḡ ç'ālını	: iki tırnak arasında bit öldürüyor.
dırnāḡlı külç'e	: bir çeşit çörek.
dilden damaḡtan sal-	: (dayakla) konuşamaz hale sok-.
diliri	: diliyor.
diyer	: der.
diyili	: denir.
diyın	: diye.
diyiri	: diyor.
diyisen	: diyorsun.
dizginüv	: (senin) dizginini.
dizinin ḡapāḡı kırıl-	: dizinin bağı çözül-.
dizüv	: (senin) dizinin.

dōğ-	: doğ-, doğur-.
dokkūz	: dokuz.
dōldurū	: doldurur.
dōldurūm	: doldurayım.
dōydurmuşam	: dondurmuşum.
dōnder	: döndür!
dōndērdūv	: döndürdün, geri çevirdin.
dōşeklēr'viz	: döşeklerinizi.
dōşēnī	: döşenir.
dunyardar	: dünya işleri, dünya meşgalesi.
durmuşam	: durmuşum.
durram	: dururum.
durūp	: durmuş.
durūt-	: durdur-.
duvāğın	: duvağını.
de'e	: dua.
de'esī gē'ç'-	: duası kabul ol-.
düşünürü	: düşünüyor.
düşüp	: düşmüş, yıkılmış.

E E'

ē'	: peki.
ebdes	: abdest.
'Ec'em	: Acem, İran.
e'debilmem	: baş edemem, başa çıkamam.
e'derem	: ederim, yaparım.
'eklī	: akli.
ēle-	: eyle-, yap-.
e'lēginen	: eyle, yap.
eleyse	: öyleyse.
ēlī bē'llī	: elinde beli olan.
ēlī ēlīnde	: herşeyi yerli yerinde.
ēlīn	: elini.
ēlīn silk-	: vazgeç-.
'em'arvādı	: amca karısı, yenge.
emc'ēgīnnen	: emceğinden, memesinden.
eme	: (Kürtçe) bu.

‘emim_arvādı	: amcamın karısı, yengem.
‘em’_arvāduv	: yengen.
‘emmi	: amca.
en-	: in-.
ēniri	: iniyor.
‘esker	: asker.
ē’t	: et.
etēgliḥ	: kombinezon.
ē’ttūv	: ettin, yaptın.
ē’v	: ev.
evvēlinnen	: evelinden, önceden, başımdan.
e’ylēdūv	: eyledin, ettin, yaptın.
e’yyidi	: iyidir.
‘ezye	: erkek entarisi.

G

ge	: gel.
ge’değ ~ ge’deḥ	: gidelim.
gē’dim	: gideyim.
gē’dip	: gitmiş.
gē’direm	: gidiyorum.
gē’diri	: gidiyor.
gē’disen	: gidiyorsun.
gēldūv	: geldin.
gel-ge’t ē’direm	: bir aşağı, bir yukarı gidip geliyorum.
gēli	: gelir.
gēlin ge’tmeḡ_üstüne	: gelin gitmek üzere olan.
gēlīnemeḡe	: gelin etmeḡe.
gēliri	: geliyor.
gēliṣūv	: gelişin.
gellem	: gelirim.
gēssin	: gelsin.
gēti	: getir.
gētiṛginen	: getir.
gētiṛim.	: getireyim.
gētiṛmiṣem	: getirmişim.
gētiṛrem	: getiririm.

gētırsev	: getirsen.
gē'ttūv	: gittin.
gē'vıl	: gönül.
gē'vlüve	: (senin) gönlüne.
gēzım	: gezeyim.
gidesen	: gidersin, gidesin.
gir-	: gir-, giy-.
girdüv	: girdin.
girip	: giymiş.
giri-	: giydir-.
girrem	: girerim.
gögēri	: göverir.
gördüv	: gördün.
görēğin	: görelim.
göresen	: göresin.
görmürü	: görmüyor.
görmüyüp	: görmemiş.
gözel	: güzel.
gözünnen	: (onun) gözünden.
gözlərinnen	: gözlerinden.
gündü	: gündür.
günnen	: günden.
günörta	: öğle.

Ğ

ğem	: gam, keder.
ğerez	: garaz

H, Ğ, Ğ

ha?	: ne var?
hağ	: halk, başkaları.
hāhsı	: hangi.
halāvınnan	: alevinden.
hāln	: (onun) halini.
halūç'a	: bir cins erik.
hālūvādı	: (senin) halinedir.
hamsı	: hepsi.

hānı	: hani, nerede?
hapsı	: hepsi
hara	: nere, nereye?
haradāndı	: neredendir?
havar	: feryat.
hāzırsan	: hazırsın.
he	: ha, evet, işte, haydi, ancak, sadece, hep.
he... he...	: kâh... kâh...
hebērüv	: haberin.
hefte	: hafta.
heket	: hikâye.
hele	: hâlâ.
helve	: helva.
henîn	: duygulu, yufka yürekli.
henîniydi	: duyguluydu.
herb	: harp.
herkeş	: herkes.
hette	: hatta, nihayet.
he'yva	: ayva.
hınnalan-	: kınalan-
hınnaya batasan	: kınaya batasın: hayır göresin, işin rast gitsin!
hiç'e dön-	: bosa git-
hiddētînnen	: hiddetinden.
Hindi	: Hintli (rengi siyah).
hırsînnen	: hırsından.
hökül-	: yankılan- (?)
hürbû	: feryat, çığlık.
hürbû bās-	: feryadet-, çığlık at-.

İ

iç'erisi kēsîlmiş	: bitkin bir halde.
iç'mişem	: içmişim.
il	: yıl.
iliğ ~ ilih	: ılık.
imānnan	: imamla.
indî	: şimdi.
indîden	: şimdiden.
iskēmbîl	: iskemle.
istîri	: istiyor.

istirse	: istiyorsa.
istişen	: istiyorsun.
işle	: çalış!

K

ķābıh	: kabuk.
ķāç'ırı	: kaçıyor, koşuyor.
ķah	: kalk!
ķāhım	: kalkayım.
ķāhın.	: kalkın.
ķāhmırı	: kalkmıyor.
ķālptı	: kalmıştır.
ķālırı	: kalıyor.
ķālmıyıp	: kalmamış.
ķan_ē't-	: cinayet işle-
ķānınnan	: kanından.
ķānnan	: kanla.
ķānnı	: kanlı.
ķantarmā	: başı sert atları zaptetmek için ağızlarına vurulan demir aygıt.
ķāpını	: kapıyı.
ķardāşih	: kardeşiz.
ķardāşuv	: (senin) kardeşin.
ķārpız	: karpuz.
ķarsuh	: kasık.
ķāssın	: kalsın.
ķāş-	: kaç-
ķātiptı	: katmıştır, karıştırmıştır.
ķāvğıya	: kavgaya.
ķāvın	: kavun.
ķāvışsılar	: kavuşsunlar.
ķeder	: kadar.
ķehpe	: kahpe.
ķelemtaraş	: kalemtıraş, kalem açacak bıçak.
ķember	: Kamber (Arzu'nun sevgilisi).
ķember'den	: Kamber'le.
ķembēr'di	: Kamber'dir.

ķemç'i	: kamçı.
ķemç'i õgüne vē'r-	: kamçıla-, kamçıyla döv-.
ķerbil	: kalbur.
ķere	: kara.
ķeri	: karı, koca karı.
ķeri-nene	: nine.
ķesden	: kasden.
ķeydi yõhtu	: zararı yoktur, beis yoktur.
ķeyinbaba	: kayınbaba.
ķırağ	: kıyı.
ķırh	: kırk.
ķırılırı	: kırılıyor.
ķiyamat	: kıyamet.
ķizâkâ	: kız!
ķızdan da vâyı	: kız da zanneder ki.
ķızdır-	: ısıt-.
ķızadı	: kızıdır.
ķızuvdan	: kızınla.
ķilinc'	: kılıç.
ķoħla-	: kökla-.
ķoltuğun	: (onun) koltuğunu.
ķolunnan	: (onun) kolundan.
ķondurāsınnan	: kundurasından.
ķorħuram	: korkuyorum.
ķorħusan?	: korkuyor musun?
ķõy-	: koy-, bırak-, müsaade et-.
ķoy	: bırak.
ķoyah	: koyalım.
ķoyaram	: koyarım.
ķõyduv	: koydun.
ķõyuram	: koyuyorum.
ķõymuşam	: koymuşum.
ķõynun	: (onun) koynunu.
ķõyullar	: koyuyorlar.
ķõyum	: koyayım.
ķurbānuv_õssun	: kurbanın olsun, sana feda olsun.

K

kēbīn	: nikâh.
kēbīn kes-	: nikâh kıy-, nikâhla-.
kēbīnīn	: (onun) nikâhını.
kē'fī gēl-	: keyfi gel-.
kēfīn	: kefen.
kehkül	: kâkül.
kelle	: baş.
keme	: az, kıt.
kepenek	: keçeden çoban üstlüğü.
kere	: tereyağı.
kerēsīn	: (onun) tereyağını.
keseller	: keserler.
kesēriḥ	: keseriz.
kēsīlip	: kesilmiş, kıyılmış.
ki	: iki.
kilāv	: külâh.
kimīn	: gibi, kadar.
kinar	: kenar.
kiş'si	: kocası.
kişüv	: kocan.
kişüvç'i	: kocan için.
kitap	: kitap, Kur'an.
külec'e	: kısa.
künde	: toprak, avuç dolusu.
kürekengil	: damatgil.

L

le'ş	: leş, ölü, ceset.
le'şker	: asker.

M

madam	: madem.
mahana ē'diri	: bahane ediyor.
maḥlūk	: halk.
mâ'şıklıĝ	: mâşukluk, sevişme.

mâ ^ç şukâliĝ ē'diller	: sevişiyorlar.
matal	: masal.
me ^ç de	: mide.
mehel	: mahal, vakit.
men	: ben.
mene	: bana.
mēni	: beni.
mēnim	: benim.
mēnimç'î	: benim için, bana.
mēnimç'in	: benim için.
mēnimdi	: benimdir.
mēnimnen	: benimle.
me ^ç nini	: maniyi.
me ^ç niyden	: maniyle.
mennen	: benden.
milla	: molla, medrese öğretmeni.
mıraz	: murat.
mırâzına yē't-	: muradına er-.
mısalla	: musalla, mezarlık.
miĝrib	: mağrip, akşam.
miĝrib_öħunanda	: akşam ezanı okunduğu zaman, akşam ezanı vakti.
min-	: bin-.
möhbētüv	: muhabbetin, sevgin.
munc'a and	: bunca ant.
munc'a yē'mind	: bunca yemin.
muştuluĝ	: müjdelik.
muvāl-	: bitkin hale gel.

N

nâ	: ne.
ne'c'e	: nasıl.
ne'c'ēdi	: nasıldır.
ne'c_öllüĝ	: nasıl oluruz.
ne'çe	: kaç?
ne'de billem	: ne yapabilirim.
nēdi	: nedir.
nē'dim	: ne edeyim, ne yapayım.

nē'diri	: ne ediyor, ne yapıyor.
nē'disen	: ne ediyorsun, ne yapıyorsun.
ne'le vē'riḡi	: feryad ediyor.
nene	: anne.
nenēsḡinnen	: annesinden.
nenev	: annen.
nenevden	: annenle.
neneyden	: anneyele.
nesib_olasan	: nasib olasan.
ne'ylēdīm	: ne ettim, ne yaptım.
ney'lēdüv	: ne ettin, ne yaptın.
ne'yne-	: ne eyle-, ne yap-.
ne'yniri	: ne cyliyor, ne yapıyor.
niḡanlıḡ	: niḡanlanmada kıza takılan zinet eşyası.
niḡi	: niḡin.
nōssun	: ne olsun.

O

obadāndı	: obadandır, köydendir.
ōdu	: odur, işte, ancak.
oḡlannan	: oḡlandan, oḡlanla.
ōḡlūdu	: oḡludur.
ōḡlūmç'ü	: oḡlum için.
ōḡlūv	: oḡlun.
ōḡlūyç'ü	: oḡlu için.
ōḡu	: yoksa, sanki.
ōḡu-	: oku-.
ōḡuma	: okuma.
ōḡumalı	: okumak.
ōḡumullar	: okumuyorlar.
ōḡuyan_olmaz	: okumaz, adam olmaz.
olasan	: olasan.
olduḡlarınnan	: olduklarından
olmādıḡ	: olmadık.
ōlu	: olur.
ōlūp	: olmuş.
onc'a	: o kadar, öyle.

ōssa	: olsa.
ōssular	: olsunlar.
ōssun	: olsun.
ōt	: ateş.
ōtu	: otur.
ōturu	: oturur.
ōturuþlar	: oturmuşlar.
ōturuþan	: oturursun.
oyan-	: uyan-.
oyat-	: uyandır-.
ōyunnan	: oyunla, düzenle.

Ö

ōg	: ön.
ōgüvde	: (senin) önünde.
ōldürü	: öldürür.
ōldürrem	: öldürürüm.
ōldüv	: öldün.
ōlmüýúp	: ölmemiş.
ōlü	: ölür.
ōlünc'e	: ölünceye kadar.
ōlüþ	: ölmüş.
ōptüþç'e	: öptükçe.
ōrtüþler	: örtmüşler, örtünmüşler.
ōssen	: ölsen.
öz	: öz, kendi.
öz_özün	: Kendi kendini.
öz_özün ç'ālırı	: dövünüyor.
özü	: kendisi.
özüm	: Kendim, kendimi.
özüme	: kendime.
özümü	: kendimi
özümü ç'ālıram	: dövünüyorum.
özün	: kendisini.
özüne	: ona, kendisine.
özünü	: kendisini onu.
özüvü	: kendini.
özüyden	: kendisiyle.

P

pāmbıh	: pamuk.
parav	: paran.
pāylıram	: dağıtıyorum.
pāyuv	: (senin) payım.
pek	: pak, temiz.
perde	: gerdekte yatağın önüne çekilen perde.
perdeye gir.-	: gerdeğe gir-.
pe'şkeş_ōssun	: bağış, hibe olsun,
poh	: bok.
püşü	: puşu, siyah başörtüsü.

R

Rebbi	: Rabbi.
reşme	: dizgin.
reşmēsın	: (onun) dizginini.

S

sāç'ı buç'ıh	: saçı kesilmiş, kahpe.
sāç'ı kēsılmış	: kahpe (kötü yola düşmüş olanların saçı kesilir).
sāç'ın	: saçını.
sağ	: gerçek.
sağ mudur	: sağ mıdır?
sağaram	: sağarım.
sandıklār'vız	: sandıklarımızı.
sarāldım	: sarardım.
sāvıh	: soğuk.
sebbeh	: sabah.
se'et	: saat.
sene	: sana.
sennen	: senden.
sēnūv	: senin.
sēnūvç'i	: senin için, sana.
sēnūvden	: seninle.
sē'v-	: sev-.

sıç'ım	: sıçayım.
sıh-	: sık-.
sıhma	: yelek.
silkende	: silkince, (su) yukarıya atınca.
sip-siyah	: simsiyah.
sōra	: sonra.
sorāğın	: soralım.
sōrum	: sorayım.
sōruşum	: soruşayım, sorayım.
suval_ē't-	: sor-.
suval_ē'direm	: soruyorum.
suval_ē'dirsev	: soruycersan.
sütünnen	: sütünden.
sütün	: sütünü.
sür	: sūr.
sür düdüğü ç'ālm-.	: kıyamet kop-.

Ş

şāhım-zada	: şahzadem.
şam	: akşam yemeği
şat	: nehir, ırmak.
sert	: şart, ahd.
şert_e'dēğın	: şart edelim, ahd edelim.
şert?	: şart mı, şart olsun mu?
şerttendi	: şartladır.
şe y-me'y	: eşya, üst-baş.
şe'y-mē'yın	: eşyasını, üstünü başını.
şi'irden	: şiirle.
şikāt	: şikâyet.
şikāt_e'le-	: şikâyet et-.

T

tābır	: tabur.
tābıt	: tabut.
tedārik	: tedarik, hazırlık.
taḥ-	: tak-.
tāḥım e'ttiḥç'e	: bezettikçe.
tap-	: bul-.

tapmāmışam	: bulmamışım.
Tārı	: Tanrı.
Tat	: İranlı.
Tatgili	: Tat'gil.
tay	: yan.
tāym	: (kendi) taymı.
teket	: takat.
telēs-	: acele et-, telâşlan-.
telēstiğimnen	: acele ettiğimden, telâşımndan.
telēsüklüh	: acelelik, telâş.
telēsüklüğünnen	: aceleliğinden, telâşımndan.
tēndir	: tandır.
terec'e	: sergen, duvara oyulmuş raf.
tēspi	: tepsi.
te'ş	: büyük leğen.
Tevriz	: Tebriz.
tiken	: diken.
titrirem	: titriyorum.
top-topħana	: top-cephane, silâh.
toy	: düğün.
tozanaħ	: toz- duman.
tökmeħten	: dökmekten.
tökül-	: dökül-.
tuluħ	: tuluk, tulum.
tumdur-	: daldır-, batır.-
tütün	: duman.

U

uluğ~uluħ	: bkz. ilğ.
uzadağ	: uzatalım.
uzatmāvin	: uzatmayın.

Ü

üreg ~ ürek	: yürek.
ürēği kēşil-	: bayılacak hale gel-.
ürēğın	: (onun) yüreğini.
üz	: yüz.

V

valla	: vallah, vallahî.
var?	: var mı?
vāriydı, yōhıydı	: var idi, yok idi: bir varmış, bir yokmuş.
vay hālūvādı	: vay haline!
ve'd	: vaad, emir
ve'recēhtî	: verecektir.
ve'rēğın	: verelim.
vē'ri	: verir.
vē'rişen	: veriyorsun.
vē'rişiz	: veriyorsunuz.
ve'rrem?	: verir miyim?
vē'rsiler	: versinler.
vesyet	: vasiyet.
vıy	: vay, vah.
vur-	: vur-.
vurmāğrydan	: vurmasıyla.

Y

yad	: yabancı
yād.nnan ç'ih-	: hatırlıdan çık-, unut-.
yalla	: yallah, hadi.
yāndığınnan:	: yandığından, acısından.
yānınnan	: yanından.
yarpağ	: yaprak.
yassıla-	: yay-.
yātıplar	: yatmışlar.
yātıpsan	: yatmışsın.
yātıptı	: yatmıştır.
yātmişam	: yatmışım.
yay-	: otlat-.
yāyırı	: otlatıyor.
yāzı	: dışarı.
ye	: ya.
ye'ddî	: yedi (sayı).
ye'he-	: yıka-.
yē'mınd	: yemin.
yē'mişem	: yemişim.

yē'ngi	: yeni.
yē'ri	: yürü!
yē'rinnen	: yerinden.
yē'riri	: yürüyor.
yē'riş-	: eriş-, yetiş-.
ye't-	: er-.
yē'tişipler	: yetişmişler.
yığış-	: toplan-.
yığıştır-	: topla-.
yıǵlar	: ağlar.
yıǵlırı	: ağlıyor.
yım	: yiyeyim.
yo yo	: yok yok.
yoh	: yok.
yöhtü	: yoktur.
yuhü	: uyku.
yuhü ālm	: uyku çekeyim.
yuhü ā-	: uyukla-.
yuvı	: mafsal, oynak yeri.

Z

zağ ~ zah	: karga.
zılf	: zülüf.
zör	: güç, kuvvet.